
ENIGE GEGEVENS OVER BROEDSEIZOEN EN BROEDSUKSES BIJ
SCHOLEKSTERS (HAEMATOPUS OSTRALEGUS L.) IN DE DUINEN

Lieuwe Dijkxen

INLEIDING

De afgelopen vijf jaar werkte ik voor Staatsbosbeheer op Texel als bewaker/ekskursieleider in één van de reservaten in de Texelse duinen. Bij dat werk behoort ook het inventariseren van de broedvogels. Daarbij worden uiteraard van soorten als kievit, wulp en scholekster veel nesten gevonden. Het viel me op dat de scholeksters in de duinen laat beginnen met leggen en ook dat het broedsukses gering is. Omdat ik in de literatuur geen opgaven daarover uit droge duinen kon vinden, leek het me de moeite waard er dit jaar (1979) wat meer gegevens over te verzamelen.

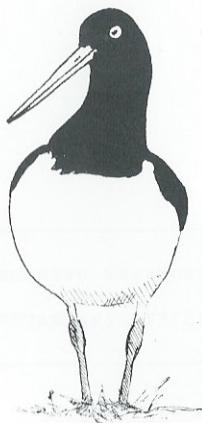
Dank aan mijn kollega's Leo Daalder en Ruud Kikkert, die mij behulpzaam waren en aan ing. M. Mantje (SBB), die toestemming gaf de resultaten te publiceren.

HET TERREIN

Het onderzoekgebied, het natuurreserveaat Westerduinen/Bleekersvallei, strekt zich uit van strandpaal 14 tot paal 16½ en is ongeveer 225 ha groot. In het oosten wordt het geheel begrensd door de Staatsbossen. Het zuidelijk gedeelte, de Westerduinen, is gedurende het broedseizoen (1 april tot medio

augustus) geheel afgesloten voor het publiek. Wel vinden in de maanden mei, juni en juli tweemaal daags ekskursies plaats. Het gedeelte noordelijk van de verharde weg naar paal 15, de Bleekersvallei en omliggende duinen, is het gehele jaar vrij toegankelijk op een aantal wandelpaden en een fietspad naar paal 15. De totale lengte te betreden pad (deels verhard), inclusief de weg en het fietspad, bedraagt + 8 km. Het gebied is een afwisselend duinterrein met hoge duinen (de hoogste toppen + 20 mtr. boven NAP) en grote valleien (in het noorden liggen deze op + 4½ mtr., in het zuiden op + 3½ mtr. boven NAP).

Vroeger stonden deze valleien in de winter en het voorjaar gedeeltelijk onder water. Door de dalende grondwaterstand is dit nu niet meer het geval en zijn ze ruig begroeid geraakt met o.a. berk, kruipwilg, galigaan, pijpestrootje en duinriet. De iets hoger gelegen valleien zijn begroeid met heide (voornamelijk struik- en kraaiheide), terwijl op de duinen zelf duinroos- en kruipwilgvegetaties overheersen en meer naar zee toe, helm. Als gevolg van de voortdurende kustafslag en achterstallig onderhoud, komt aan de zeekant veel stuivend zand

voor. Langs de weg ligt nog een weiland-je dat niet meer in produktie is en eens per jaar wordt gemaaid. In het buitenduin broeden veel meeuwen: in 1979 totaal 1200 paar zilvermeeuwen en 425 paar stormmeeuwen.

METHODE

Van alle paren scholeksters werd geprobeerd de volgende gegevens te verkrijgen: datum van het eerste ei per legsel, legselgrootte en aantal jongen dat vliegvlug werd. Niet gekeken werd naar het uitkomstsukses van de eieren. Dat zou teveel tijd hebben gekost. Van enkele legsels werd de legdatum van het eerste ei berekend uit de uitkomstdatum van de eieren. Omdat de eerste ei-datums werden gerangschikt per decades, zal de fout die daardoor is ontstaan niet al te groot zijn.

RESULTATEN

a. Het aantal broedparen en de nestplaats.

Het aantal paren is vrij gemakkelijk vast te stellen door eind april de aanwezige paren te tellen. In de loop van die maand komen de gepaarde scholeksters terug in de duinen. Eerst zijn ze nog niet de gehele dag in hun territoria aanwezig, maar wordt nog veel gefourageerd op het strand en de weilanden aan

de andere kant van het bos. Tijdens het broeden gebeurt dit ook nog wel, maar in veel mindere mate. Het aantal broedparen was de laatste vijf jaar vrij konstant:

1975 : 47 paar   1978 : 46 paar
1976 : 49 paar   1979 : 52 paar
1977 : 50 paar

Veelal bezetten de paren ieder jaar dezelfde territoria. Veel van de nesten worden jaren achtereen op exakt dezelfde plaats gevonden. Een paar, waarvan het mannetje te herkennen is aan zijn grote agressiviteit (wanneer je het nest te dicht nadert, vliegt hij tegen je aan), broedt de laatste drie jaar op $\pm$ 50 mtr. afstand van de nestplaats in de twee voorgaande jaren.

De nesten liggen overal waar de vegetatie niet te hoog en niet te dicht is, zowel op de hoogste duintoppen als in de diepste stuifgaten. Het gebeurt wel regelmatig dat tijdens het broeden de vegetatie rond het nest hoog opschiet, bijvoorbeeld akkerdistels en brandnetels tot meer dan 1 mtr. hoogte.

In het algemeen kan gezegd worden dat beneden de 5 mtr. + NAP het terrein voor de scholekster, als broed- en fourageergebied te ruig is. Daardoor blijven er $\pm$ 100 ha., meest in de buitenduin, voor de soort over.

b. Begin van het leggen.

In 1979 waren er geen paren die al in april eieren hadden. In het dan nog korte gras van vele weilanden op Texel zijn dan overal al broedende scholeksters te zien. Niet van alle paren werd het eerste legsel gevonden. Hoewel het mogelijk is dat die legsels in een vroeg stadium zijn gepredeerd, is het mijns inziens niet uitgesloten dat een aantal paren niet tot leggen is gekomen. Van 49 eerste legsels kon de datum van het eerste ei worden vastgesteld. Verdeeld over decades geeft dat het volgende beeld:

mei I   5 legsels
mei II   10 legsels
mei III   34 legsels.

Verreweg de meeste paren beginnen dus pas na 20 mei te leggen.

c. Legselgrootte.

Van 44 eerste legsels kon de grootte worden bepaald:

decade	legselgrootte			gemiddelde legselgrootte
	2 ei	3 ei	4 ei	
mei I	2	3	-	2,60
mei II	2	5	1	2,88
mei III	5	23	3	2,94
totaal	9	31	4	2,89

De gemiddelde legselgrootte bleef dus beneden de 3 eieren. In de weilanden ligt deze tussen 3 en 4. 16 in weide- en akkerland juist ten oosten van de Staatsbossen gevonden eerste legsels in de jaren 1970 t/m 1979 bevatten gemiddeld 3,5 eieren.

d. Vervolglegsels.

Van de 9 vastgestelde vervollegsels, werd in vijf gevallen de legdatum van het eerste ei bepaald en in vier gevallen het aantal eieren in het voltallige legsel:

decade:	aantal legsels	aantal eieren
mei III	1	1
juni I	1	3
juni II	2	1*
juli II	1	1

*) bij één legsel werd de grootte bepaald; bij het andere niet.

Het late juli II legsel werd gevonden in een territorium, waarin voordien wel steeds een paar was gezien, maar nooit eerder legsels waren gevonden. Een zeer laat eerste legsel? Het is natuurlijk ook mogelijk dat een eerder legsel werd gepredeerd voor het werd gevonden. Predatie vindt bijna uitsluitend plaats als het legsel nog niet voltallig is. Vooral wanneer er nog slechts 1 ei in het nest ligt, wordt het territorium soms nog grote delen van de dag verlaten. Wanneer de vogels eenmaal zitten te broeden gaan er nauwelijks nog legsels door predatie verloren. Slechts in één geval waarbij een nog niet voltallig legsel werd gepredeerd, kon worden vastgesteld dat aan een vervollegsels werd begonnen. In de andere gevallen gebeurde dit nadat de jongen van het eerste legsel in de eerste week na het uitkomen, verdwenen waren.

e. Broedsukses.

Totaal zijn 8 jonge scholeksters vliegvlug geworden (waaronder het jong van het juli II legsel!!), dit is 0,15 per paar of wel 1 jong per 6½ paar. Voor dit resultaat waren 58 legsels nodig. Uit 128 eieren van gevonden legsels die niet voortijdig werden gepredeerd, kwamen 6 jongen groot, d.w.z. 4,7% van de eieren leverde vliegvlugge jongen op, of wel uit elke 21 eieren komt 1 jong groot.

Zoals al eerder vermeld, werd niet gelet op het uitkomstsukses van de eieren. De indruk bestaat echter dat er weinig onbevuchte eieren waren. In één geval broedde een paar op een onbevucht legsel:

sel met 2 eieren. Na 41 dagen broeden hebben we deze eieren vervangen door 1 ei uit een 4-legsel van een ander paar. Na nog vijf dagen kwam dit ei uit. Het paar heeft dus in totaal 46 dagen onafgebroken gebroed (Glutz von Blotzheim, Bauer & Bezzel, 1975, melden als "rekord" 41 dagen broeden). Het jong is vliegvlug geworden. De totale produktie van 8 jongen kan dus enigszins geflatteerd zijn. De vrij lage produktie is aan een aantal factoren te wijten. Zoals we al zagen speelt predatie van de eieren een kleine rol. Het gebeurt in de buitenste duinen ook wel dat een nestkuiltje vol zand stuift. De eieren rollen er dan uit en het broedsel is verloren. De grootste verliezen treden echter op onder de kleine jongen. Een week na het uitkomen zijn de meeste jongen al verdwenen. Enkele paren hebben dan nog 1 jong over (in 1979 was er 1 paar dat tot de vierde week na het uitkomen 2 jongen had), dat dan redelijke overlevingskansen heeft. Ongetwijfeld vallen veel van de jonge

scholeksters ten prooi aan de meeuwen. Ook andere predatoren heffen hun tol. Gezien werd dat torenvalken en zwarte kraaien jongen paktten. Verstoringen in de meeuwenkolonies beïnvloeden de predatie wel zeker. Enkele malen werd tijdens de ekskursies gezien dat jonge scholeksters die zich niet drukten onmiddellijk door zilvermeeuwen werden opgegeten. Hoewel het terrein dus niet vrij toegankelijk is, vindt er ook een bijna voortdurende verstoring plaats door mensen die vanaf het strand het duin betreden. Essentieel voor de produktie is, mijns inziens, de voedselsituatie. Het lijkt erop dat het terrein nauwelijks genoeg voedsel voor de jongen oplevert. De paren die in de buitenduinen broeden, trekken met hun jongen vaak zo snel mogelijk naar het strand. Twee dagen na het uitkomen liep er in 1979 al een paar met twee jongen op het strand; het had daarvoor een afstand van 200 mtr. door een zilvermeeuwenkolonie afgelegd. Het gebeurt ook regelmatig dat

één van de ouders voedsel aanvoert vanaf het strand. In 1978 werd gezien dat er voedselvluchten werden uitgevoerd naar de andere kant van het bos (een afstand van ± 700 mtr.). Een andere aanwijzing voor voedselschaarste is dat er regelmatig jongen die net vliegvlug zijn, dood worden gevonden. Zonder uitzondering zijn deze dieren dan broodmager. Ook het, in vergelijking met de kultuurlandbroeders, late begin van het broedseizoen en de kleinere legsels, zouden door een ongunstiger voedselsituatie verklaard kunnen worden.

VERGELIJKING MET ANDERE GEBIEDEN

In Glutz von Blotzheim, Bauer & Bezzel (1975) worden heel wat gegevens over het broeden van scholeksters geresumeerd. Het broedsukses wisselt sterk van plaats tot plaats.

	% v.d. eieren dat vliegvlugge jongen geeft	aantal vliegvlugge jongen per paar
Norderoog (gehele eiland, 1931)	15,8	-
Kern van Norderoog (1931)	2-3	-
Finland (1945)	72	-
Norderoog (1951-1964)	-	0,04-0,77
14 plaatsen aan de Duitse Noord- en Oostzeekust en in het binnenland	-	0,27-2,0
Skokholm (1963/64)	-	0,9
kwelder Schiermonnikoog (1965)	-	0-0,55
Westerduinen/ Bleekersvallei (1979)	4,7	0,15

Bij Norderoog was het broedsukses in het binnenland veel geringer dan aan de kust; voor Schotland wordt het tegen-

overgestelde vermeld. Op 35 ha. weideland net oostelijk van de Staatsbossen op Texel, brachten in 1979, 17 paar scholeksters drie jongen groot. Dat komt neer op 0,18 jong per paar en is dus bijna gelijk aan het sukses in de duinen. In weide- en akkergebieden is, mijns inziens, de mate waarin allerlei werkzaamheden worden uitgevoerd en de wijze waarop dit gebeurt, bepalend voor het broedsukses. Van Skokholm staat ook vermeld dat late legsels kleiner zijn dan vroege en minder kans van slagen hebben. In de Texelse duinen waren alleen de vervolglegsels duidelijk kleiner; niet minder suksesvol: 49 eerste legsels leverden zes jongen op en 9 vervolglegsels twee jongen.

De opgegeven gemiddelde legselgrootte en het begin van leggen, komen overeen met de situatie in de duinen. Hoogtepunt van de leg in de tweede en derde meidecade, legselgrootte 2,85 (n=3234) aan de Duitse Noordzeekust en 2,77 (n=918) aan de Britse kust. In de Texelse duinen was dat in 1979 2,89 (n=44) of, inclusief de vervolglegsels 2,77 (n=48). Uit deze cijfers blijkt wel dat onze kultuurgronden een uitzonderingspositie innemen. In deze gebieden op Texel ligt immers het hoogtepunt van de leg in de laatste aprildecade en de eerste meidecade en ligt de gemiddelde legselgrootte tussen twee en drie eieren.

LITERATUUR

U.N. Glutz von Blotzheim, K.M. Bauer & E. Bezzel, 1975. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, band 6. Wiesbaden.

Adres: Fonteinsweg 9,
1797 RK Den Hoorn -
Texel.